

Милош КОВАЧЕВИЋ*

НОРМАТИВНИ АСПЕКТИ КОНСТРУКЦИЈА ТИПА „НОСИТИ (СА) СОБОМ”

Апстракт: У раду се из различитих аспеката анализирају синтагме типа *носити собом*. На богатом корпусу из различитих функционалних стилова српског стандардног језика анализира се њихова синтаксичко-семантичка структура и њихов нормативни статус, и то првенствено кроз њихов суоднос са конкурентним падежним синтагмама, а посебно са социјативном синтагмом типа *носити са собом*.

Кључне ријечи: беспредлошки инструментал, социјативни инструментал, конкурентност, нормативност, значењска диференцијација

На интернетском форуму „Српски језик – Вокабулар форум” 2007. године покренута је тема: је ли конструкција *носити собом* нормативно прихватљива, а све поводом у новинама забиљеженог примјера *Али страна реч собом носи и једну веома важну информацију*. Расправа на форуму започиње констатацијом „сад се плашим ... није ваљда да је НОСИТИ СОБОМ правилно”. Форумаше нису понудили никакво рјешење, али су нпр. у прилог правилности наводили могућу разлику у значењу ове конструкције и конкурентне (нормативно неспорне) конструкције НОСИТИ СА СОБОМ (јер наводно „*носити собом* значи бити средство ношења као у *носити руком*, док *носити са собом* значи да с тобом стиже и то што носиш, као ‘пропратна појава’) као и употребу дате конструкције у познатој староградској пјесми „У тем Сомбору”: Фијакер стари улицама лута / И *собом носи* заљубљени пар... Расправа на форуму завршена је констатацијом: „*Носити собом* је окамењени из-

* Редовни професор Филозофског факултета Универзитета у Источном Сарајеву

раз, скоро као фразеологизам, о којем не треба претерано размишљати. У савременом српском језику можда звучи и архаично, али ипак није неправилан”.

И заиста, у Клајновом *Речнику језичких недоумица* каже се да „*собом* (заменица) може имати значење *са собом*, као у изразима *носити собом*, *водити собом* и сл.” (1992:152). Уз наведену Клајнову нормативну „опаску”, о овој конструкцији, колико нам је познато, до сада је писано два пута, и то оба пута педесетих година 20. вијека. Најприје, посвећујући јој посебан рад, о њој говори Б. Милановић (1950: 295–302), а потом, у оквиру своје монографије о инструменталу, и М. Ивић (1954: 48–50), коментаришући и резултате поменутог Милановићевог чланка.

Наводећи бројне примјере из језика новина и писаца 19. и (прве половине) 20. вијека (И. Ћипика, Р. Домановића, Ј. Веселиновића, Св. Ранковића, Б. Станковића, И. Секулић, и др.), Милановић констатује да „у оваквим примерима имамо у реченици два случајна појма доведена у везу преко предиката: појам субјекта и појам објекта”, с тим да се ти примјери, с обзиром на значењски међуоднос појмова у објекту и субјекту, могу разврстати у три подгрупе: а) на оне „у којима реченички *објекат* својим значењем чини *саставни, неизоставни део* субјектова појма”, б) на оне у којима „лице – субјекат, вршећи извесну радњу (кретања) *има уза се, при себи* или *код себе* какво друго лице или предмет, да он, субјекат, то лице или тај предмет ‘поседује’ за време вршења предикатове радње” и в) на оне у којима „субјекат *има у себи* оно што значи објекат реченице; само што у овим примерима он то има стално, и кад год се створи појам о њему, о субјекту, он у нашој претстави изазива и појам о објекту” (Милановић 1950:298–299). А значење „имајући што или кога *уза се* или *при себи* за време док се врши радња кретања” – јесте врста социјативног значења. То значење – наставља Милановић – није заодјенуто у социјативну форму, зато што је из историјских разлога у изходном социјативном облику *с собом* дошло до „фонетског процеса упрошћавања удвојеног сугласника: социјативни предлог *с* са истим почетним сугласником инструменталног облика *собом* дао је првобитно једно дуго *с*, које се затим скратило у изговору” (Милановић 1950: 300–301). Б. Милановић свој чланак завршава закључком: „Заменичко инструментално *собом* о коме је реч претставља, дакле, поред социјативног *са собом*, синтаксички дублет који се, с обзиром на његову садашњу употребу, не може сматрати као ‘неправилност’. А време ће рећи како ће се убудуће развијати обим ове употребе” (Милановић 1950:302).

Конструкције типа *носити собом*, М. Ивић најприје доводи у везу са некадашњом живом употребом „инструментала привидно спроводничке функције”¹ израженом облицима „*собом* (сам собом) и *главом* у значењу *лично*”, будући да је „оправдана потреба, наиме, за истицањем чињенице да субјекат заиста сам врши радњу (оправдана с обзиром на могућно вршење радње у име појма-субјекта а од стране неког другог, њему потчињеног лица) морала, сасвим природно, довести до употребе облика *собом*, *главом* и сл. у поменутом значењу (војвода је узео собом = војвода је узео сам а не преко неког њему потчињеног лица)” (Ивић 1954:48). Разлоге употребе инструменталног „облика *собом* место (и поред) облика *са собом* у социјативним ситуацијама уз глаголе типа *носити*, *водити* и сл. у нашем књижевном језику” М. Ивић не везује само, па чак ни приоритетно, за редукацију предлошког *с* испред *собом*, сматрајући да „прави разлог овој појави лежи у чињеници да су се некада у овом облику сустицала два значења. *Собом* се, наиме, у почетку редовно јављало уз глаголе типа *водити*, *носити* као и уз све друге глаголе – са значењем *лично* (*однео је собом а не слугом*). Сем тога, с обзиром на значење глагола уз које стоји, *собом* је могло у одговарајућим ситуацијама значити и *са собом* (*однео је собом* = однео је са собом). Тачније речено, дешавало се често да се под обликом *собом* сустичу оба поменута значења (*однео је собом* = однео је лично – однео је са собом). У оваквим нетипичним ситуацијама – истовремено и спроводничким и социјативним – употреба предлога *с* није могла бити обавезна као у другим, типично социјативним ситуацијама. Изостављање предлога *с* подржавала је, сем тога, и фонетска тенденција да се *с* уклони пред почетним *с*-. Семантички разлози потпомогнути фонетским учинили су, дакле, да се облици *собом*, и кад су чисто социјативног значења, нађу изван системе која обавезно захтева обележавање социјативног значења помоћу предлога *с*” (Ивић 1954: 50).

Очигледно то „сустицање” спроводничког и социјативног значења у конструкцијама типа „носити/водити собом” условљавају њихову не тако ријетку употребу и у данашњем српском стандардном (књижевном) језику. И то најмање у трима функционалним стиливима: у књижевноумјетничком, публицистичком и научном².

¹ Инструментал има спроводничку функцију, односно њиме је обиљежен спроводник ако „појам подређен субјекту или његов интегрални део ... изводи акцију идентичну с акцијом самог субјекта (*копа мотиком*)” (Ивић 1954:51).

² Списак извора из којих смо ексцерпирали примјере дат је на крају рада.

Обим ове употребе не разликује се много од оног из времена настанка радова Б. Милановића и М. Ивић. Неспорно је, наиме, да је социјативна конструкција кудикамо фреквентнија од ове беспредлошке, и да велики број аутора употребљава само њу (Р. Рисојевић, М. Капор, Е. Кустурица, Владимир Кеџмановић и др.). Али је такође чињеница да конструкција типа *носити собом* није ријетка ни у новинарском ни у језику (одређених) писаца и научника (филолога првенствено; нпр. М. Ивић и Н. Петковића). Код неких писаца ова је конструкција готово потпуно истиснула социјативну конструкцију или је пак много фреквентнија од ње (нпр. код М. Павића, А. Анушића или пак Васе Павковића), код других пак она се јавља напореда са социјативном конструкцијом. Управо ови други могу послужити као добар основ да се пронађу па макар и минималне разлике између ових двију конструкција.

Ако се посматрају сви ексцерпирани примјери – дакле, и они беспредлошки и они предлошки – и ако се у обзир не узме његова ни ауторска ни функционалностилска диференцијацију, онда се може закључити да су ријетки контексти у којима фреквентнијој социјативној конструкцији не „конкурише” бар неки примјер беспредлошке инструменталне конструкције. Тако се конструкцији типа *носити/водити собом* – у корпусу још потврђеној с глаголима: *донијети/доносити, понијети, однијети/односити, преузети, вући, повући и повлачити*, а код Б. Милановића и глаголима: *ун(и)јети/уносити, увести/уводити, изн(и)јети/износити и извести/изводити* – изражавају различити семантички међуодноси појмова у субјекту и објекту које повезује дати глагол.

А ти се односи могу свести на два основна: а) однос цјелине (субјекта) и интегралног дијела (објекта), тј. однос иманентне посесивности објекатског и субјекатског појма (објекатски појам као неутуђиву карактеристику садржи оно што је обиљежено субјектом) и б) социјативни однос појмова у субјекту и објекту (појам у објекту са субјектом ступа у однос „комитативности”, присутан је уз субјекат у времену реализације глаголске радње). Односи неутуђиве (урођене или стечене свеједно) посесивности семантички су нејединственији од односа праве социјативности. Тако се неутуђива посесивна веза може разложити у три значењска подтипа с обзиром на лексичко-семантичке карактеристике појмова у субјекту и објекту посматраних у њиховом међуодносу у да тој конструкцији.

1) Објектом се изражава оно што је неутуђива (иманентна) карактеристика *субјекта-нелица*, тако да субјекат сам по себи као интегралну, иманентну – сталну или привремену – карактеристику садржи појам у

објекту. У свим овим случајевима инструменталном облику *собом* синонимна је конструкција *сам по себи*, што потврђује и трансформација дата у загради са стрелицом:

(1) Вук бележи да израз „путно” *пренеси собом* [→ *сам по себи*] податак „recht, recte, juste” (М. Ивић, 7); Речи које користите у песмама, њихови облици и звуци, као да и *саме собом* [→ *саме по себи*] из давнина *носе* заборављену мелодију (Вечерње новости, 15. 1. 2011, 24); Празници увек *собом* [→ *сами по себи*] *носе* и измену у телевизијским шемама (Вечерње новости, 12. 1. 2010, 29); Као што и његова раскошна рима, кад је такође виртуозна, може *собом* [→ *сама по себи*] *понети* извесну иронију (Н. Петковић, Огледи, 73); Очигледно је да језик *сам собом* [→ *сам по себи*] *носи* извесну моћ убеђивања (Н. Петковић, Поезија, 48); Стиховна схема ... омогућава да се додатно уреди, у ствари преуреди језик, његов линеарни говорни низ као и садржаји које он *собом* [→ *сам по себи*] *доноси* (Н. Петковић, 46); Не улазећи у детаље, он је тим поводом закључио да све изражења потреба да се обезбеди мир и сигурност *носи собом* [→ *сама по себи*] и обавезу да се „у складу са развојем ситуације дејствује сходно томе” (Вечерње новости, 1. 4. 2008, 16); За летње рубрике, у читавом овом науму ушпицована је могућност да и експеримент *собом* [→ *сам по себи*] *донесе* оно што и стварно стварање (Блиц, 4131, 10. 8. 2008, 20); [Пропадали су] због вишка или, чешће, мањка новца и оног што он *собом* [→ *сам по себи*] *носи* (Блиц, 3869, 18. 11. 2007, 30); и сл.

1а) У изражавању наведеног типа значења (1а) инструменталном беспредлошком формом *собом* синонимна је, а уз то и много фреквентнија, инструментална форма с предлогом *с(а)* – *са собом*:

(1а) Зато што комедија *са собом* [→ *сама по себи*] *носи* радост живота... (Печат, 152, 11. 2. 2011, 11); Такмичење у Лиги шампиона *носи са собом* [→ *само по себи*] и многобројне додатне обавезе (Вечерње новости, 22. 9. 2010, 46); ...и да су „орлови” спремни да изнесу сав притисак који *са собом* [→ *само по себи*] *носи* највеће такмичење (Вечерње новости, 13.

6. 2010, 40); Постоји ... ниво стреса који посао *са собом* [→ *сам по себи*] *носи* (Вечерње новости, 4. 1. 2010, 10); ... филозофија, куд год да крене, своју историју *носи са собом* [→ *сама по себи*] (Блиц, 4632, 3. 1. 2010, додатак Књига, 2); Према изворима „Новости” то [догађање] *собом* [→ *само по себи*] *повлачи* и отцепљење Војводине од Србије (Вечерње новости, 17. 5. 2009, 4); ... да у обзир нису узете све околности које је *са собом* [→ *саме по себи*] *донела* економска криза (Курир, 25. 6. 2009, 14); ... да завршетак студија *носи са собом* [→ *сам по себи*] и стицање звања мастер (Вечерње новости, 14. 4. 2009, 6); Она [возачка дозвола] *са собом* [→ *сама по себи*] *доноси* неке рестрикције (Вечерње новости, 12. 4. 2009, 8); Мало ко има спонтаност коју хумор *носи са собом* [→ *сам по себи*] (Вечерње новости, 3. 10. 2010, 17: Милан Гутовић); Као и неуспех, и велики успех може да створи проблем. *Носи са собом* [→ *сам по себи*] одређене тензије и стрес (Вечерње новости, 22. 8. 2010, 13); Српска, као уосталом и светска, књижевност је, после нових ратних година *доносила са собом* [→ *сама по себи*] и послератне литерарне преврате (Политика, 34498, 21. 11. 2009, КУН, 4); *Хладнији дани*, осим што захтевају обзривију вожњу, *са собом* [→ *сами по себи*] *носе* и прехладу, кијавицу и грип (Блиц, 4578, 8. 11. 2009, 34); ... слобода избора *са собом* [→ *сама по себи*] *носи* и одређену цену (Курир, 1. 8. 2009, 23); Сам сценариста и редитељ за „Новости” каже да је позитивно изненађен најновијим подацима, али да они *са собом* [→ *сами по себи*] *носе* још већу одговорност (Вечерње новости, 13. 1. 2009, 40); Чињеница је да комплетан бракоразводни бизнис у свету и код нас *са собом* [→ *сам по себи*] *носи* пре свега много новца (Вечерње новости, 23. 8. 2008, додатак Викенд, стр. 6); Прича о рађању једне љубави ... и лепотама које она *носи са собом* [→ *сама по себи*] (Курир, 9. 1. 2008, 19); ... упозоривши да унилатерално признање јужно-српске покрајине *са собом* [→ *само по себи*] *носи* опасност да поремети не само односе на КиМ, него и у целом региону (Курир, 16. 4. 2008, 4); Сва медијска пажња коју је његово име *носило са собом* [→ *само по себи*], Маријани је у почетку импоновала (Курир, 16. 8. 2007, 12); Картице су све присутније на нашем тржишту, али и оне *са собом* [→ *саме по себи*] *носе* одређене провизије (Вечерње новости, 18. 8. 2007, 9);

Постоји са једне стране спремност ДС да се направе уступци који чак *носе собом* [→ *сами по себи*] и ризик (Правда, 12. 4. 2007, 2); Ето, рекао је, како никада не знаш шта ће рат *са собом* [→ *сам по себи*] *донијет* (В. Кеџмановић, 159) и сл.

2) Објектом се изражава појам који представља иманентну, неутуђиву, урођену карактеристику *лица* именованог у субјекту. За верификацију овог подтипа семантичког односа може послужити увођење конгруентног атрибута *урођен* уз именицу у објекту:

(2) *Донео је [ДИС]собом*, каже се у критици, сопствenu, високу осетљивост [→ *урођену* сопствену, високу осетљивост] (Н. Петковић, Огледи, 77); Сваки појединац *носи собом* своју судбину [→ *своју урођену* судбину] (Вечерње новости, 30. 12. 2009, 25: Гроздана Олујић); и сл.

2а) Наведеној је конструкцији синонимна и инструментална конструкција с предлогом *с(а)*, што потврђују и следећи примјери:

(2а) Они су *са собом донели* и сопствено „Васпитање” и навике [→ и сопствено *урођено* „Васпитање” и навике] (Блиц, 4852, 15. 8. 2010, 12); Мисли и емоције [→ *Урођене* мисли и емоције] *носимо са собом* где год да смо (Политика, 34765, 21. 8. 2010, 14); Добре песме не умиру, али добри пиџами одлазе с овог света и *са собом односе* своје гласове [→ *своје урођене* гласове] (Блиц, 4248, 7. 12. 2008, додатак Књига, 3); и сл.

3) Објектом се изражава појам који представља стечену унутрашњу – привремену или сталну – карактеристику *лица* у субјекту. Инструменталном *собом* у таквом значењу најближе је значење локативног у *себи*:

(3) Велики научник *однео је собом* [→ *у себи*] у гроб тајну о томе (А. Анушић, 9); Али је *собом* [→ *у себи*] *понела* још дубље уверење да баба Магда много зна (В. Павковић, 82); и сл.

3а) Овај подтип значења изражава се и потпуно синонимном инструменталном конструкцијом с предлогом *с(а)*:

(3а) Гола је истина да се Камерон отиснуо на турнеју усред пожара *носећи са собом* [→ у себи] збир паничног страха Вашингтона, Лондона и Брисела (Печат, 154, 25. 2. 2011, 46); Он [Гастон] једног дана одлази, *одневши са собом* [→ у себи] *страст* и „садистичко сексуално задовољство” (Политика, 35039, 28. 5. 2011, КУН, 2); Ту причу *носио је са собом* [→ у себи] инжењер Миљевић (Р. Рисојевић, 165); и сл.

4) Конструкцијом типа *носити собом* обиљежава се околносна реализација *субјекта-нелица* која као нужну пратилачку особину подразумева „спонтану” захваћеност објекта радњом. Инструментално *собом* овдје је замјењиво акузативним *у себе* или пак изразом *својом снагом* као верификаторима овог типа (под)значења:

(4) Тамошње вртаче испод манастира постају вирови, кадри да *собом* [→ у себе/ својом снагом] *повуку* и најкрупнијега коња (Ј. Делић, XI) и сл.

4а) У овом (под)значењу синтагми типа *повући собом* синонимна је инструментална предлошка синтагма *повући са собом*:

(4а) Али, оклизнула се [девојчица] и река ју је *повукла са собом* [→ у себе/ својом снагом] (Вечерње новости, 25. 5. 2011, 12); На дно океана луксузни брод *повукао је са собом* [→ у себе/ својом снагом] и 1500 људи (НИН, 3070, 29. 10. 2009, 7) и сл.

5) Конструкцијом типа *носити собом* изражава се и *социјативно значење*, које овдје увијек подразумева заједницу вршиоца радње са предметом што га вршилац у вријеме вршења радње има при себи. Инструменталном облику *собом* у овом је случају значењски најближи израз *уза се*, којим се као верификатором овог типа значења и може супституисати:

(5) *Вукли су собом* [→ уза се] и хладњаче Гавриловић (А. Анушић, 129); *Морао бих собом* [→ уза се] *носити* нотес – умеша се отац (А. Анушић, 57); *А земље ће бити. Нисмо је собом* [→ уза се] на свијет ни *донијели*, па смо је опет добили (А. Анушић, 53); *Собом* [→ уза се] *је донео* 3.500

трава против многе и многе болести (В. Павковић, 158); *Собом* [→ *уза се*] је донео многе лековите траве (В. Павковић, 157); Уз поруку „живео рокенрол” коју *собом* [→ *уза се*] *носи* ма где да крене у кожном оделу, са дугом косом, на само себи својствен начин доказује да – све пролази, само се он не мења (Политика, 33460, 30. 12. 2006, 48); Такав запис на коњском ђебету *носили су собом* [→ *уза се*] Павле Грубач и његова супруга напуштајући Београд (М. Павић, 254) и сл.

Ово је најрјеђи тип значења који се у нашем корпусу реализује конструкцијом типа *носити собом*. Готово да је идиолекатског типа, одлика стила само појединих писаца. Јер „у овим случајевима у којима главни појам, у време кад врши неку радњу или је у одређеном стању, има уза се какав предмет који му не служи као оруђе за вршење те радње, односно одржавања стања, већ је само пратилац главног појма – тај је облик изразито социјативног карактера, па уза њ редовно стоји предлог *с(а)*” (Стевановић 1991: 455).

5а) За изражавање наведеног типа социјативног значења (5) у савременом српском језику у свим функционалним стиливима уобичајенији је и у употреби неупоредиво чешћи инструментал с приједлогом *с(а)*, што потврђују и следећи примјери из нашег корпуса:

(5а) Он је донео много лековитих трава *са собом* [→ *уза се*] (В. Павковић, 157); На сву срећу, *носио сам са собом* [→ *уза се*] виолину (Р. Рисојевић, 211); Као да је *са собом* [→ *уза се*] *однио* и свој стан и наш оркестар и сву љепоту лоших ратних година (Р. Рисојевић, 203); *Са собом* [→ *Уза се*] *су носили* и свој инструмент (Р. Рисојевић, 156); Чини се као да ће се цијели Мостар преселити у Венецију, само што нису и Стари мост и „Гусле” *са собом* [→ *уза се*] *понијели* (Р. Рисојевић, 124); Ко то савлада, њему нема препрека, *понесе са собом* [→ *уза се*] виолину и зна да га неће издати (Р. Рисојевић, 50); Албанци *су са собом* [→ *уза се*] у Стразбур *донели* и петицију с око 250.000 потписа (Вечерње новости, 26. 1. 2011, 3); Истина, млади словеначки туристи се на свим одредитишима понашају слично – *са собом* [→ *уза се*] *носе* све (Вечерње новости, 5. 1. 2011, 10); *Однели са собом* [→ *уза се*] *тону* и по злата (Вечерње новости, 18. 1. 2011, 9: наслов); Ле-

ла је у најлон кеси само спаваћицу *понијела са собом* [→ *уза се*] (Е. Кустурица, 323); Одјевена у вјенчаницу, *донијела је са собом* [→ *уза се*] мали комад ораховог дрвета (Е. Кустурица, 34); *Понео* кључ *са собом* [→ *уза се*] (Вечерње новости, 1. 12. 2010, 25: наслов); Само је лекове *понео са собом* [→ *уза се*]. (Политика, 34807, 2. 10. 2010, 7); Пошто је *са собом* [→ *уза се*] *понела* само цигарете, брже боље се снашла и сместила кутију на идеално место (Курир, 9. 7. 2010, 17); ...када је у раним јутарњим часовима отишао, *поневши са собом* [→ *уза се*] лична документа (Политика, 34641, 17. 4. 2010, 9); Чланице групе „Феминем” *понеле су са собом* [→ *уза се*] у Осло дванаест хаљина (Правда, 20. 5. 2010, 17); Касета је била њена својина и *носила* ју је често *са собом* [→ *уза се*] на њихове тајне састанке (М. Капор, Уна, 186); Приметио је, такође, да је *са собом* [→ *уза се*] увек *вукла* големи несесер (М. Капор, Уна, 88); ...најчешћа циљна група лажних органа реда [су] грађевински, сезонски радници, јер новац увек *несе са собом* [→ *уза се*] (Блиц, 4508, 30. 8. 2009, 1); Мењачи сматрају да томе доприноси и долазак наших људи који раде у другим земљама на одмор и *са собом* [→ *уза се*] *доносе* девизе у Србију (Вечерње новости, 25. 7. 2008, 9); *Са собом* [→ *уза се*] увек *носите* воду (Вечерње новости, 26. 7. 2008, 37); Оба телефона он сада *носи са собом* [→ *уза се*] (Вечерње новости, 26. 7. 2008, 2); Наиме, сви такмичари ће *са собом* [→ *уза се*] морати да *понесу* оверени писмени доказ да су здрави (Вечерње новости, 26. 6. 2009, 37); Требало је да Брамерц *понесе са собом* [→ *уза се*] мотку или бејзбол палицу (Курир, 13. 5. 2009, 2); ...посланик мора да *носи* картицу *са собом* [→ *уза се*] кад излази из сале (Вечерње новости, 14. 5. 2009, 3); Алате и резервне делове хаузмајстор *носи са собом* [→ *уза се*] (Вечерње новости, 21. 2. 2009, 35); ...потурио под нос раскупусани речник који је *са собом* [→ *уза се*] стално *носио* (А. Анушић, 13); *Понесите са собом* [→ *уза се*] МПЗ плејер или вокмен (Курир, 9. 12. 2008, 17); У планини *носите са собом* [→ *уза се*] ланце за снег (Блиц, 4262, 21. 12. 2008, 38); По овом Екумбу, Чавић је требало да *са собом* [→ *уза се*] *носи* чекић (Курир, 27. 8. 2008, 5); ...да *донесу* основне ствари *са собом* [→ *уза се*] (Курир, 6. 8. 2008, 5); Цвијета је полицији раније пријавила нестанак торбе, коју је *са собом* [→ *уза се*]

понела на летовање у Сутоморе (Прес, 4. 8. 2007, 8); *Поне сам са собом* [→ *уза се*] и флашицу ракије (Прес, 14. 3. 2006, 12); Ђаци више не би *носили* књиге *са собом* [→ *уза се*] (Вечерње новости, 31. 5. 2011, 17); Уз своју „професију” одлично познају и закон: *са собом* [→ *уза се*] не носе документа (Вечерње новости, 8. 5. 2011, 13) и сл.

5б) И не само да је инструментална предлошка конструкција неупоредиво чешћа и уобичајенија од оне беспредлошке у примјерима што означавају заједницу вршиоца радње са предметом што га вршилац у вријеме вршења радње има при себи, него се предлошком конструкцијом – за разлику од беспредлошке – изражава и социјативно значење које подразумејева *заједницу вршилаца радње*, тј. подразумејева заједницу лица (или лица и животиња) именованих у субјекту и објекту:

(5б) Понеко је *водио са собом и жену* на лијечење у бању (Р. Рисојевић, 291); Можда је занимљива судбина његове мајке, *коју* је његов отац *са собом довео* из Београда у Бањалуку (Р. Рисојевић, 236); Задовољна што сам уз њу, баба би ме ухватила за руку и *водила са собом*, најчешће на гробље (Р. Рисојевић, 26); Светозар Писаревић, очев Светозар, био је Србин из Босанског Шамца, *кога је* као младића чуо неко и *повео са собом* у Беч да учи музику (Р. Рисојевић, 160–161); Почни од себе, *поведи са собом што више својих „експерата”* (Вечерње новости, 2. 2. 2011, 33); Бојан и Мира *довели су са собом* у Загреб и *Мириног брата* Бору (Вечерње новости, 26. 1. 2011, 18); Њени су ме молили да *је поведем са собом* (Вечерње новости, 20. 1. 2011, 29); Нина Бадрић *повешиће са собом супруга* Бернарда Краснића и пријатеље (Вечерње новости, 3. 12. 2010, 31); ...он је *са собом морао понети и све најгоре кадрове* старог СПС-а (НИН, 3107, 15. 7. 2010, 20); Они су *са собом довели и оперску диву* (Вечерње новости, 14. 7. 2010, 17); Свакако, *са собом је повела њој најприснију послугу* са дежевског двора (Вечерње новости, 15. 6. 2010, 40); ...решили су да у другом полувремену нападну јалове „орлове” и *поведу их заједно са собом* на аеродром у Јоханесбургу (Вечерње новости, 24. 6. 2010, 48); Одлази и *води са собом своје лузере* (Вечерње новости, 29. 6. 2010, 39); На жељу Клеа да *га води са собом* кад оде из Партизана једног

дана, Ломић се само насмејао (Вечерње новости, 26. 3. 2010, 38); Правилником лиге забрањено је клубовима да *са собом воде навијаче* (Блиц, 4728, 11. 4. 2010, 43); *Ђурђа Бранковића ... је принц Муса водио са собом* као претендента на власт у читавој Србији (Вечерње новости, 2. 2. 2010, 33); ... па је [ју је] *повео са собом* (М. Капор, Уна, 105); Његови саговорници говорили су му да лепши дар није могао да им донесе. Једино да је *са собом повео и Бата Живојиновића* (Вечерње новости, 5. 1. 2010, 2); Наиме, она је *са собом повела и младића* асистента (Блиц, 4606, 6. 12. 2009, 32); ... фолк звезда у земљу кенгура *води са собом десет музичара* (Вечерње новости, 23. 9. 2009, 19); Никада нисам *водила момка са собом*, када је у питању чисто пословни ангажман (Вечерње новости, 25. 12. 2007, 21); *Повео сам Уну са собом* у башту једног ресторана (Курир, 31. 12. 2006. – 2. 1. 2007, 15); *Родитеље сам касније вукла са собом* на путовања (Блиц, 5154, 19. 6. 2011, 12); Али, када су стигли на сигурно, схватили су да *са собом нису повели дечаковог пса* љубимца (Вечерње новости, 12. 3. 2006, 16) и сл.

5в) У основном социјативном значењу, које подразумејева заједници вршилаца радње, не употребљава се, што и наш корпус показује, конструкција беспредлошког инструментала, него искључиво инструментална конструкција с предлогом *са*, дакле: *носити са собом*. Разлог томе несумњиво лежи у чињеници да конструкције с лицем (бићем) у објекту искључују привидно спроводничко значење (што се види по томе да се инструментална конструкција *са собом* не може замијенити прилошким изразом *главом*), а управо је та компонента значења увијек (макар и имплицитно) присутна у конкурентним беспредлошким инструменталним конструкцијама. То, међутим, није једини случај значењске неконкурентности беспредлошке и предлошке инструменталне конструкције. Очигледно је, наиме, да је само предлошка конструкција подложна метафорској и/или метонимијској фигуративности, што потврђују и слједећи примјери из нашег корпуса:

(5в) ... црнке су те које најчешће остају прековремено на послу, док риђокосе неретко свој *посао носе са собом* кући (Блиц, 4991, 3. 1. 2011, 23); Људи протјерани из Сарајева или избјегли од „суживота” по мјери Жељка, Злаје и раје, *носе*

то Сарајево са собом (Глас Српске, интернет издање, 23.10. 2010: Веселин Гатало); Они који се преселе *са собом носе број* (Вечерње новости, 28. 5. 2010, 6); Где год да идете, *поведите Интернет са собом* (Вечерње новости, 23. 3. 2010, 9); У сеобама Срби *понели и цркву са собом* (Вечерње новости, 6–7. 1. 2010, 12–13:наслов); ...поставља се питање чију је *поруку са собом донео* Вестервелле (Вечерње новости, 29. 8. 2010, 5); ...молила се пред иконом породичног свеца и крсне славе Малеша, *коју донијеше са собом* из Херцеговине (Р. Рисојевић, 218) и сл.

Метафоричкој употреби конструкција типа *носити са собом* и неупотреби конкурентних беспредлошких конструкција (типа *носити са собом*) разлог треба тражити у чињеници да се метафоричко/метонимијско преношење увијек односи на примарне, а не на изведене језичке јединице. Метафоризација заправо подразумијева суоднос са уобичајеним неметафоричким еквивалентом, а то је у овом случају искључиво предлошка конструкција. Беспредлошка конструкција самом чињеницом да је настала у резултату редукције инструменталног предлога *с* има фигуративни карактер у односу на предлошку инструменталну конструкцију. Није, међутим, уобичајено, или, боље речено, готово је искључено да фигура постане основ за нову тропичку фигурацију.

Беспредлошка и предлошка синтагма типа *носити собом* или *носити са собом* нису, како се то и из досадашње анализе види, искључиво међусобно конкурентне, односно синонимне. При анализи појединих значењских подтипова ових конструкција као семантички еквивалентне наводили смо и неке друге форме падежних конструкција, као што су локативне синтагме типа: *носити сам по себи*, *носити у себи*, акузативна синтагма *носити уза се*, и инструментална синтагма *повести/повући за собом*. Томе су потврда и сљедећи забиљежени примјери из нашег корпуса:

(6) Ја српски језик *носим у себи* [→ *(са) собом*], гајим га у души (Печат, 148, 14. 1. 2011, 60: Милован Данојлић); Али име као име, *не носи у себи* [→ *(са) собом*] све претке с истим именом (Р. Рисојевић, 201); *Носим* ја то, али *у себи* [→ *(са) собом*], знам да више тога нема и неће бити (Глас Српске, интернет издање, 23.10. 2010: Веселин Гатало); „Јер, књижевна архитектура, ако ће бити разуђена и изражајна, *носи*

у себи [→ (са) собом] не само предвиђање краја у почетку, него и развој и раст плана у процесу извођења (И. Секулић, 105); Оно [покупљење] за собом [→ (са) собом] вуче и покуплење наших производа (Вечерње новости, 23. 2. 2010, 7); Он је све носио у себи [→ (са) собом] (Вечерње новости, 10. 2. 2010, 21); Морфолошка конфигурација речи већ укључује одређене граматичке категорије, које саме по себи носе [→ саме (са) собом] извесна значења (Н. Петковић, Језик, 346); Душко Вујошевић *повешће за собом* [→ са собом] групу победника (Вечерње новости, 26. 5. 2009, 45); С правима долазе и обавезе, а од оних који се враћају се очекује да за собом [→ са собом] привуку и међународне пројекте и инвеститоре (Политика, интернет, 28. 6. 2009: Друштво); Велики роман, тај фантом чију су тајну формулу за собом [→ (са) собом] у гроб однели Андрић, Селимовић и Црњански, није ништа друго до реч (Блиц, 5031, 13. 2. 2011, Књига 1: Срђан Срдић); ...што за собом [→ (са) собом] повлачи одузимање од три до девет бодова (Вечерње новости, 18. 5. 2011, 46) и сл.

Посматране у односу према инструменталној синтагми, и беспредлошкој и оној с предлогом *са*, све наведене конкурентне синтагме имају неупоредиво ужу дистрибуцију: реализују се или само с одређеним глаголом, или само у одређеном подтипу значења које изражавају конкурентне инструменталне синтагме. Оне су, дакле, у датом значењу готово контекстуални синоними. Али, поређење с тим конкурентним конструкцијама, посебно оним локативним (а на основу употребе код аутора који употребљавају обје конкурентне инструменталне конструкције, и беспредлошку и ону с предлогом *са*) чини се да даје основа за закључак да је у данашњем савременом српском стандардном језику конструкција типа НОСИТИ/ВОДИТИ СОБОМ *обична у контекстима у којима се појмом израженим објектом обиљежава нека нужна неопућива (урођена или стечена, стална или привремена) карактеристика појма израженог у субјекту. Сама реализација тог субјекатског појма по правилу подразумејева и присуство илити реализацију и иманентне особине као пратилачког појма израженог објектом.* Најближи конкурент овој синтагми у датој употреби без сумње је локативна конструкција *носити сам по себи*. У случајевима када „пратилачки појам” не подразумејева карактеристичну иманентну особину дата конструкција, ако и није архаична, данас добија призивок архаичности и необич-

ности, па се, будући необична актуелном језичком осјећању, једино може окарактерисати као стилистички маркирана.

Чување беспредлошке уз социјативну предлошку конструкцију у примјерима типа НОСИТИ (СА) СОБОМ очито је данас повезано с тенденцијом семантичког диференцирања, какво нпр. сугерише позната латинска изрека: *Omnia tua tecum porto*. Дата изрека везује се за старогрчког мудраца Бијаса (Бијанта), и вријеме кад је персијски цар Кир опседао град Пријену. Тада су, наиме, становници тог града бјежали *вукући и носећи са собом* имовину, а једино је Бијас ишао без ичега. Кад су га Кирови војници упитали зашто он ништа не носи, одговорио им је: *Све своје собом носим*, истичући тако да су знање и мудрост (као његова неотуђива особина) његово једино богатство. Разлика између онога што носе остали становници Пријена и онога што носи Бијас није само у „видљивости” и „материјалности” него и у начину „ношења”: Бијасов објекат ношења није материјалан, он је његова интегрална особина, његова неотуђива карактеристика, зато Бијас „ту имовину” *носи собом* (има је *по себи*), док је објекат ношења осталих становника Пријена материјалан, отуђив, зато га они и *носе са собом* (тј. имају га *уза се*). И добро је да српски језик омогућава да се – постојањем двију конкурентних инструменталних форми – праве такве семантичке диференцијације. Све то показује да у нијансираном семантичком диференцирању беспредлошка и предлошка инструментална конструкција *носити (са) собом* нису потпуни синоними. Јер, кад би то били, једна би од тих конструкција, и то она рјеђа и с ужом дистрибуцијом (а то је конструкција типа *носити собом*), постала редундантна. А то, с обзиром на значењску дисперзију и функционалностилску дистрибуцију, са конструкцијом типа *носити собом* није случај у данашњем српском стандардном језику.

ИЗВОРИ

а) књиге:

А. Анушић – Анђелко Анушић, *Адресар изгубљених душа*, Нови Сад, Стилос, 2006.

Ј. Делић – Јован Делић, *Предговор књизи „Звона за Тројицу” Мирослава Тохоља*, Београд, СКЗ, 2010.

М. Ивић – Милка Ивић, *О слоговној неједнакости неких израза коришћених како у Вуковом тако и у савременом српском језику*, Наш језик, XL/1–4, Београд, 2009, 7–8.

М. Капор, Конте – Момо Капор, *Конте*, Београд, Књига-комерц, 2009.

- М. Капор, Уна – Момо Капор, *Уна*, Београд, Књига-комерц, 2010.
- В. Кеџмановић – Vladimir Кеџмановић, *Тор је био врео*, Београд, Via print, 2008.
- Е. Кустурица – Емир Кустурица, *Смрт је непровјерена гласина*, Београд, Новости, 2010.
- М. Павић – Милорад Павић, *Царски рез и друге приче*, Београд, Дерета, 2002.
- В. Павковић – Васа Павковић, *Доктор Батут против надрилекара*, Београд, Политика, Народна књига, 2006.
- Н. Петковић, Језик – Новица Петковић, *Језик у књижевном делу*, Београд, Нолит, 1975.
- Н. Петковић, Поезија – Новица Петковић, *Поезија у огледалу критике*, Нови Сад, Матица српска, 2007.
- Н. Петковић, Огледи – Новица Петковић, *Огледи о српским песницима*, Београд, Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2004.
- Р. Рисојевић – Ранко Рисојевић, *Господска улица*, Нови Сад, Матица српска, 2010.
- И. Секулић – Исидора Секулић, *Језик и стил*, у: *Језик и култура*, Нови Сад, Стилос, 2003.

б) новине:

- Блиц – дневне новине из Београда
 Вечерње новости – дневне новине из Београда
 Глас Српске – дневне новине из Бањалуке
 Курир – дневне новине из Београда
 НИН – недељне информативне новине из Београда
 Печат – недељне новине из Београда
 Политика – дневне новине из Београда
 Правда – дневне новине из Београда
 Прес – дневне новине из Београда

ЛИТЕРАТУРА

- Ивић 1954: Милка Ивић, *Значења српскохрватског инструментала и њихов развој*, Београд, САНУ, Научна књига, 1954, 48–50.
- Клајн 1992: Иван Клајн, *Речник језичких недоумица*, Београд, Нолит, 1992.
- Милановић 1950: Бранислав Милановић, *Заменички облик „собом” уз глаголе „носити”, „водити” и сл.*, Наш језик, год. I, бр. 7–8, Београд, 1950, стр. 295–302.
- Стевановић 1991: Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик (граматички системи и књижевнојезичка норма) II Синтакса*, Београд, Научна књига, 1991.
- www.vokabular 2007: *Српски језик – Вокабулар форум / Srpski jezik – Vokabular forum* www.vokabular.org/forum/index.php?action=printpage;topic (24. 5. 2007)

Miloš KOVAČEVIĆ

THE NORMATIVE ASPECTS OF THE CONSTRUCTION
‘NOSITI (SA) SOBOM’

Summary

Based on a large number of examples from different functional styles (primarily literary, publicistic and scientific) the paper presents the analysis of the syntagmas such as ‘nositi/voditi sobom’ applying syntactic, semantic and normative criteria. The syntagmas are mainly analyzed in terms of their correlation with the competing sociative syntagma ‘nositi/voditi sa sobom’ The analysis has shown that the non-prepositional syntagma appears less frequently than the sociative (prepositional) one as its normative counterpart in most sociative subsenses.

In contemporary standard Serbian language there is a tendency to make semantic differentiation between non-prepositional and prepositional instrumental syntagma in at least one subsense. Thus the phrase ‘nositi/voditi sobom’ usually appears in the contexts in which the term expressed by the object marks an inalienable (innate or acquired, permanent or temporary) quality of the term expressed by the subject. As a rule, the very realization of the subject entails the presence or the realization of the immanent feature as the accompanying term expressed by the object. In other contexts and subsenses this kind of syntagma is perceived as archaic in contemporary standard Serbian language.

